

Ph.D. Liliana Khimchuk

Podkarpacki Narodowy Uniwersytet im. Wasyla Stefanyka

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ ШКОЛЯРІВ

Streszczenie. Artykuł uogólnia pojęcia i terminy używane we wdrażaniu zintegrowanego podejścia w edukacji. Przedstawiono różne definicje pojęcia „integracji”, nakreślono główne kierunki przygotowania przyszłych nauczycieli klas szkół elementarnych do wdrożenia nauczania zintegrowanego w edukacji uczniów w wieku wczesnoszkolnym.

Słowa kluczowe: procesy integracyjne, integracja, lekcja zintegrowana, zajęcia integracyjne.

Summary. The article generalizes concepts and terms that are used to implement an integrated approach in education. Different points of view on the concept of „integration” are highlighted, the main directions of training of future primary school teachers for implementation of the integrated approach in vocational education of junior pupils are outlined.

Key words: integration processes, integration, integrated lesson, integration classes.

Постановка проблеми

Сьогодні в Україні відбуваються активні пошуки шляхів удосконалення системи освіти. Зокрема, активно здійснюються дослідження у напрямі підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих за змістом уроків. Інтеграція є одним з основних принципів сучасної освіти у умовах реформування. Дана проблема є важливою ще й тому, що навчання

Новій українській школі реалізується на комплексних підходах, при яких освіта не ділиться на окремі дисципліни, а розглядається через призму загальної картини світу. Межі дисциплін зникають, коли учневі потрібно вирішувати поставлене завдання й спиратися на отриманий досвід з кількох предметів. Це – вимагає від майбутнього вчителя високого професіоналізму та ерудиції, вміння користуватися інформаційними технологіями й бути готовим надати можливості для учнів інтегрувати їх знання і навички з різних дисциплін для вирішення життєвих задач. Увага провідних науковців й вчителів до реалізації інтегрованого підходу пояснюється ще й тим, що гуманізація освіти не можлива без інтеграції її змісту.

Аналіз досліджень і публікацій

Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань висвітлені в працях А.Л. Бабенко¹, С.У. Гончаренка², О.А. Комар³, І.С. Костарєва⁴, Н.Є. Колесник⁵ та ін. Науковці єдині в тому, що в процесі інтегрованого навчання створюються сприятливі умови для формування цілісного образу світу, прояву творчості дитини та вчителя.

Результати теоретичного аналізу даної проблеми свідчать про те, що вчені вирізняють кілька переваг інтегрованого навчання, а саме:

чітке розуміння мети кожного предмету в різних контекстах;

глибше розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;

усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;

вдосконалення навичок системного мислення⁶.

Вміння бачити взаємозв'язки всіх аспектів життя, зрештою, стає звичкою, яка буде допомагати учням протягом усього їхнього життя.

Мета статті полягає в узагальненні поняття „інтеграція” та вирізненні основних напрямів підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації інтегрованого підходу в трудовому навчанні учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу

Слід зауважити, що термін „інтеграція” є багатограним і розглядається різних аспектах: мовному, філософському, соціологічному, логічному та ін.

А.Л. Бабенко, *Сутність і зміст понять „інтеграція” та „інтеграційне заняття”*, „Науковий вісник Ужгородського національного університету”. Серія: „Педагогіка. Соціальна робота” 2015, Вип. 37, с. 9–12, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_3.

С.У. Гончаренко, *Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-е вид., допов. й виправл.*, Волинські береги, Рівне 2011, 552 с.

О.А. Комар, *Проводимо інтегровані уроки*. О. А. Комар, О. М. Лобановська, Л. І. Лантєва, „Початкова школа” 1996, №7, с. 16–18.

І.С. Костарєв, *Концепція інтегрованого навчання*, <http://school4-perm.narod.ru/kio.htm>.

Н.Є. Колесник, *Інтегровані форми навчання у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів*, „Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка” 2005, Вип. 21, с. 185–188.

Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Ч2), <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>.

Так, наприклад, у тлумачному словнику української мови інтеграція визначається, як „об’єднання чого-небудь в єдине ціле”⁷.

короткому педагогічному словнику поняттю „інтеграція” тлумачиться як „відбір та об’єднання навчального матеріалу з різних предметів”⁸.

Вчені вирізняють різні види інтеграції, а саме: тематичну інтеграцію – здійснення відбору та об’єднання навчального матеріалу з різних предметів метою цілісного й всебічного вивчення важливих наскрізних тем; повну інтеграцію – об’єднання в єдине ціле знань з різних предметів і на цій основі створення нових інтегрованих курсів.

Інтеграція навчального матеріалу з різних навчальних дисциплін відбувається, як правило, навколо певного об’єкту, явища доквілля для розв’язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту.

Важливе місце в реалізації інтегративного підходу до навчання учнів молодшого шкільного віку в світлі Нової української школи посідає підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації інтегрованого підходу в трудовому навчанні школярів.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації інтегрованого підходу в трудовому навчанні школярів на педагогічному факультеті ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” здійснюється у кількох напрямках:

У процесі вивчення методики трудового навчання, яка читається студентам впродовж двох семестрів на другому і третьому роках навчання.

Впродовж другого курсу навчання, студенти засвоюють технологію виготовлення виробів з різних конструкційних матеріалів. На цьому етапі з метою підготовки студентів до створення і застосування наочних засобів для реалізації інтегрованого підходу в трудовому навчанні молодших школярів, студенти ознайомлюються з:

- теоретичними відомостями про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів, їх видами, властивостями;
- переліком знань і умінь, які слід сформувати в учнів молодшого шкільного віку;
- прийомами обробки матеріалів, які використовуються на уроках трудового навчання в початковій школі;

Тлумачний словник української мови, ред.: Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига, Синтекс, Харків 2002, 672 с.

Педагогічний словник, за ред. М.Д. Ярмаченка, Педагогічна думка, Київ 2001, 516 с.

створюють вироби та дидактичні теки в яких вміщено зразки виробів (рис. 1.).

Рис. 1.

Рис. 2.

рамках вивчення дисципліни „Методика трудового навчання” проводиться ознайомлення з найкращими зразками дидактичного матеріалу для проведення інтегрованих уроків, а саме: студенти організують (рис. 4) та відвідують виставки творчих робіт, які представлені учасниками, що навчаються в різних навчальних закладах Івано-Франківської області (рис. 3).

Рис 3.

Рис 4.

Під час відвідування та організації виставок, перед студентами ставлять-ся завдання:

ознайомитися з будовою виробів та різними можливостями поєднання конструкційних матеріалів для їх створення;

схарактеризувати можливості використання того чи іншого виробу, як наочного матеріалу для вивчення різноманітних тем не тільки з трудового навчання, а й з інших навчальних предметів.

Спостереження зразків художнього мистецтва, технічних об'єктів, окремих засобів виразності (матеріалу, композиції, силуету, форми, кольору, техніки виконання) допомагає закласти основу для вміння бачити художній образ майбутнього виробу з позиції окремих характерних рис, так і з позиції його цілісності й закінченості.

До прикладу, під час добору наочного матеріалу для інтегрованих уроків метою формування цілісного уявлення про художній образ українського народного символу – писанки – можна продемонструвати зразки художніх образів писанки у техніках квілінг (рис. 5), оригамі (рис. 6), вишиванка (рис. 7) і зразки художніх образів писанки у архітектурі: пам'ятник писанці в Канаді (рис. 8)⁹ музей „ Писанка” (м. Коломия, Україна) (рис. 9)¹⁰, пам'ятник (с. Братківці, Львівської області, Україна) (рис. 10)¹¹, Кінотеатр наукового центру Глазго (Шотландія) (рис. 11)¹², Центр сценічних мистецтв „ Яйце” (рис. 12)¹³ та образотворчому мистецтві (рис. 13, 14)¹⁴.

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Вегревільська писанка у Канаді, <https://www.google.com.ua/search?q=вегревільська+писанка&client=opera&hs=3WM&sa=X&tbm=isch&tbo=u&source=univ&ved=0ahUKEwj45ZC0w4TaAhU0hqYKHQJwCfIQsAQIQQ&biw=988&bih=458>.

Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Музей Писанка, https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_%D0%9F%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

Пам'ятник писанці у селі Братківці, <http://kray.org.ua/nc/analytika/detalno/materials>.

Кінотеатр Наукового центру Глазго в Шотландії, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

Центр сценічних мистецтв „ Яйце”, <http://intour.com.ua/n-32/p-58/atc-958/>.

Н. Курий-Максимів, Ангел і писанка. Малярство на склі, <https://arts.in.ua/artists/nkuriy/w/250421>.

Рис. 8. Пам'ятник писанці у Канаді

Рис. 9. Музей „Писанка” м. Коломия (Україна)

Рис. 10. Пам'ятник с. Братківці Львівська обл. (Україна)

Рис. 11. „Титанічне яйце”. Кінотеатр Наукового центру Глазго (Шотландія)

Рис. 12. Центр сценічних мистецтв „Яйце”

Рис. 13. Малярство на склі. „Ангел і писанка”. Автор Курій-Максимів Н.

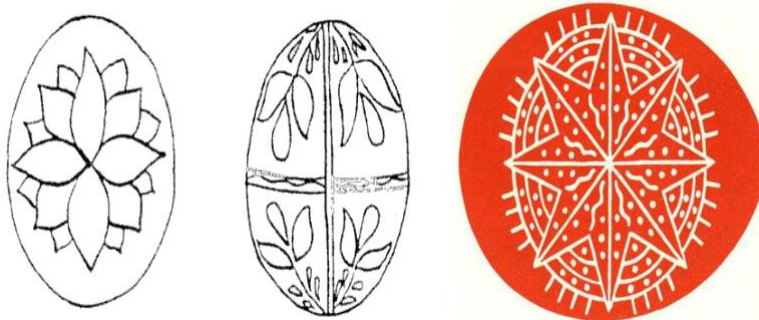

Рис. 14. „Образ-символ”. Ескіз орнаменту у колі або крузі

Як бачимо, подані зразки показують злиття об'єктивного та суб'єктивного, матеріального та духовного, зовнішнього і внутрішнього.

Таким чином, майбутні вчителі вчать порівнювати, аналізувати, синтезувати та добирати відповідний дидактичний матеріал до уроків.

Впродовж третього курсу студенти дізнаються про підходи до визначення поняття „Інтеграція” (від лат. – integer – повний, цілісний), яке може мати два значення:

створення у школярів цілісного уявлення про навколишній світ (інтеграція розглядається як мета навчання);

знаходження спільної платформи для зближення знань (інтеграція розглядається як засіб навчання).

На цьому етапі навчання студенти вчать аналізувати програми для початкової школи, вивчають можливості для інтеграції навчального матеріалу з окремих предметів, засвоюють знання про рівні інтеграції.

Розрізняють внутрішньо предметну, міжпредметну та транспредметну інтеграції.

Внутрішньопредметна – це інтеграція понять всередині окремих навчальних предметів, процес пізнання за такої організації навчання може здійснюватися від часткового до загального або від загального до часткового;

Міжпредметна – проявляється у використанні законів, теорій, фактів, понять, принципів, методів, прийомів однієї навчальної дисципліни при вивченні іншої. **Міжпредметна інтеграція** складається з міжпредметних зв'язків, інтегрованих уроків і блоків, інтегрованих курсів і програм. Зокрема, **міжпредметні зв'язки** мають важливе значення для формування понять. Наприклад, на уроці трудового навчання і математики вони встановлюються в процесі ознайомлення з численними особливостями форм (Рис. 7). Учня пропонується віднайти їх у виробах з аплікації. Це – допомагає їм побачити

зрозуміти, що геометричні форми мають місце не тільки в математиці, але і в природі, технології виготовлення об'єктів спостереження.

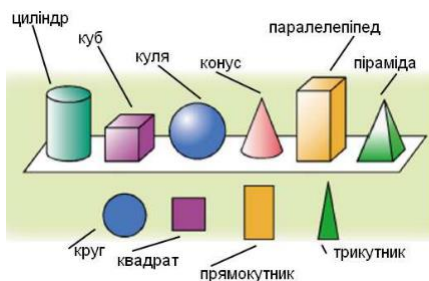

Рис. 15

Міжпредметні зв'язки бувають горизонтальні й вертикальні. Горизонтальний міжпредметний зв'язок здійснюється тоді, коли інтегровані предмети вивчаються відірвано в часі (наприклад, впродовж тижня, місяця) (табл. 1).

Таблиця 1. Горизонтальні міжпредметні зв'язки вивчення одного поняття на уроках з різних предметів впродовж деякого часу (не одночасно)

Природознавство	Українська мова	Трудове навчання
Тема 1	Тема 2	Тема 3
<p>Досліджуємо виготовлення паперу</p> <p>Етапи виготовлення паперу на целюлозно-паперовому комбінаті</p> 	<p>Словникове слово: Папір</p> <p>Біла рілля, чорне насіння; Лиш т ой посіє, хт о розуміє.</p> <p>папір</p> <p><small>Запиши словникове слово, поділи його на склади. Знайди наголошений склад.</small></p>	<p>Колекція видів паперу. Виготовлення паперової іграшки</p>

Вертикальні міжпредметні зв'язки – це вивчення поняття на одному уроці (або в один часовий проміжок на різних уроках) із використанням навчального матеріалу з різних предметів (рис. 16).

Рис. 16

Оскільки на початкових етапах засвоєння знань студенти часто ототожнюють поняття „інтеграція змісту” і „міжпредметні зв’язки”, слід наголосувати увагу на тому, що міжпредметні зв’язки та інтеграція змісту – це різні дидактичні поняття. Міжпредметні зв’язки передбачають короточасне та фрагментарне перенесення інформації з одного предмета на інший. Як правило, вони короткотривалі в часі. Інтеграція змісту на уроці забезпечує вищий рівень узагальнення і систематизації інформації, що сприяє розумінню виучуваного матеріалу.

Прикладом **транспредметної інтеграції** є узагальнення й розподілення всього навчального матеріалу і викладання його за темами курсу: „Я досліджую світ”, що включає елементи всіх дисциплін¹⁵. Протягом навчального

¹⁵ Вегревільська писанка у Канаді, <https://www.google.com.ua/search?q=вегревільська+писанка&client=opera&hs=3WM&sa=X&tbm=isch&tbo=u&source=univ&ved=0ahUKEwj45ZC0w4TaAhU0hqYKHQJwCFQsAQIQQ&biw=988&bih=458>.

року учні досліджують теми відповідно до програми. Шість основних розділів є основою для вибору теми й визначення напрямку дослідження:

Хто ми. Вивчення особистісної природи: наші погляди й переконання; наша родина, друзі, суспільство; наші права й обов'язки; що значить бути людиною.

Де ми у просторі й часі. Вивчення засобів орієнтації в часі й просторі; історія і географія; наша батьківщина; подорожі й відкриття; внесок людей у розвиток цивілізації

Як ми виражаємо себе. Вивчення способів самовираження особистості, наших ідей, почуттів, переконань через мову й мистецтво.

Як улаштований світ: Вивчення фізичного матеріального світу; природи й рукотворних феноменів; науки й технології.

Як ми організуємо себе. Вивчення людських систем і спільнот; світ професій і роботи.

Як ми співіснуємо на нашій планеті. Вивчення наших прав і обов'язків стосовно обмежених ресурсів; відповідальність за збереження живої природи; відносини усередині природних спільнот.

Дослідження з кожної теми займає від 6 до 8 тижнів і включає всебічне вивчення теми із залученням інших дисциплін.

процесі підготовки майбутніх учителів до реалізації інтегрованого підходу, значна увага приділяється розробці інтегрованих **планів-конспектів, моделюванню інтегрованих уроків, розігруванню різноманітних педагогічних ситуацій, постановці завдань** .

Навчання студентів відбувається на основі включення кожного з них в активну діяльність і здійснюється через збір інформації, проектну діяльність, вивчення джерел, організацію навчальних екскурсій.

В процесі навчання студентам наголошується на тому, що підготовка до проведення інтегрованого уроку передбачає:

- ознайомлення з річним календарним планом;
- добір близьких предметів за темою; –
- обов'язкове визначення завдань уроку;
- чітке визначення навчальної, розвивальної та виховної мети окремо для кожного з предметів, що інтегруються.

Різновидом інтегрованого уроку є бінарний урок, що поєднує вивчення двох предметів.

Рис. 17

Рис. 18

Рис. 19

Рис. 20

На рисунках 17, 18, 19, 20 зображені студенти у під час моделювання уроків. У процесі моделювання інтегрованих уроків до аудиторії часто запрошують учнів 1–4 класів з метою спостереження за їх діяльністю й наближення модельованих педагогічних ситуацій до реальних умов навчання.

Ознайомлення з особливостями проведення інтегрованих уроків здійснюється під час проходження різних видів практик, які передбачені навчальним планом

Цього року на педагогічному факультеті започаткована безперервна практика в процесі якої здійснюється поглиблене вивчення особливостей реалізації інтеграційних підходів до навчання. Студенти мають можливість відвідувати школу за індивідуальним графіком. Дана практика проводиться поза навчальним планом на безоплатній основі у зв'язку з відсутністю у навчальних планах лабораторних занять з фахових методик навчання (рис. 21).

Рис. 21

В Україні набирає популярності проектна діяльність студентів.

Студенти спеціальності „ Початкова освіта” залучаються до різного рівня проектів.

Зокрема, на рис. 22–27 зображено виконання навчальних проектів – **лепбуків, скрапбукінгів** орієнтованих на втілення у практику інтегрованого підходу в трудовому навчанні школярів. **Участь у наукових пікніках** (рис. 19–21).

Рис. 22. Лепбук

Рис. 23. Виставка лепбуків

Рис. 24. Скрапбукінг

Рис. 25. Представники влади вітають учасників наукового пікніка

Рис. 26. Участь у наукових пікніках

Рис. 27. Студенти педагогічного факультету під час участі у науковому пікніку

Залучення студентів до STEM-проектів. Зокрема, студенти та викладачі педагогічного факультету беруть активну участь у впровадженні інноваційної STREAM (S – наука, T – технології, R-робототехніка, E – інженіринг, A – мистецтво, M – математика) освіти в гірських школах (рис. 28, 29)¹⁶.

Рис. 28. Учасники III Міжнародної науково-практичної конференції “Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону”

Рис. 29. Майстер-клас з виготовлення писанки у Міжнародній зеленій школі с. Космач

http://ontology.inhost.com.ua/table_view/index.php?graph_uid=1347.

Засновником Міжнародної зеленої школи в с. Космач Косівського району Івано-Франківської області є Ірина Анатоліївна Жданова, керівник ГО „Фонд Відкрита політика”, Міжнародної зеленої школи, кандидат історичних наук (м. Київ, Україна)¹⁷.

процесі підготовки до проведення інтегрованого навчання і реалізації власних цікавих ідей, студентів залучають до використання ІКТ, зокрема створення власних, інтегрованих за змістом відеоуроків, і аналізу YouTube-каналу з ідеями STEM-проектів:

Mini Gear;
Yuri Ostr;
DIY Ocean;
99%DIY;
MakeBd;
Inventus;
Mr. H2;
Make Your OWN Creation;
The Wrench.

Висновок. Проведення такої роботи дозволяє мотивувати студентів до реалізації власних цікавих ідей та зробити навчання і технології ближчими та зрозумілішими для учнів, сприяти розвитку системного світогляду й гармонізації їх особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Бабенко А.Л., *Сутність і зміст понять „ інтеграція” та „ інтеграційне заняття”*, „ Науковий вісник Ужгородського національного університету”. Серія: „ Педагогіка. Соціальна ро-бота” 2015, Вип. 37, с. 9–12, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_3.
- Вегревільська писанка у Канаді, <https://www.google.com.ua/search?q=вегревільська+писанка&client=opera&hs=3WM&sa=X&tbm=isch&tbo=u&source=univ&ved=0ahUKEWj45ZC0w4TaAhU0hQYKHNQJwCfIQsAQIQQ&biw=988&bih=458>.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови*, уклад. і голов. ред. Бусел В.Т., Ірпінь: ВТФ „Перун”, Київ 2005, 1728 с.
- Великодні вироби своїми руками. Ідеї до свята Пасхи, <http://doityourself.in.ua/2015/03/27/404/>, <http://intour.com.ua/n-32/p-58/atc-958/>.
- Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Музей Писанка*, https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_%D0%9F%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

<https://www.youtube.com/watch?v=FywaKZntzrk&t=2s>.

- Вчителям пілотних шкіл. Перша частина посібника з інтегрованого курсу. <http://nus.org.ua/articles/do-uvagy-vchyteliv-pilotnyh-shkil-persha-chastyna-posibnyka-z-integrovanogo-kursu/>.
- Гончаренко С. У., *Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-е вид., допов. й виправл.*, Волинські береги, Рівне 2011, 552 с.
- Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Ч2), <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>.
- Кінотеатр Наукового центру Глазго в Шотландії, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
- Колесник Н.Є., *Інтегровані форми навчання у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів*, „Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка” 2005, Вип. 21.
- Комар О.А., *Проводимо інтегровані уроки. О.А. Комар, О.М. Лобановська, Л.І. Лантсева*, „По-чаткова школа” 1996, № 7.
- Костарев І.С., *Концепція інтегрованого обучения*, <http://school4-perm.narod.ru/kio.htm>.
- Курий-Максимів Н., Ангел і писанка. Малярство на склі, <https://arts.in.ua/artists/nkuriy/w/250421>.
- Пам’ятник писанці у селі Братківці, <http://kray.org.ua/nc/analytika/detalno/materials>.
- Педагогічний словник*, за ред. М.Д. Ярмаченка, Педагогічна думка, Київ 2001, 516 с.
- Тлумачний словник української мови*, ред.: Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига, Синтекс, Харків 2002, 672 с.
- Центр сценічних мистецтв „Яйце”, <http://intour.com.ua/n-32/p-58/atc-958>.
- <https://www.youtube.com/watch?v=FywaKZntzrk&t=2s>.
- http://ontology.inhost.com.ua/table_view/index.php?graph_uid=1347.

